MEDLEMSBLAD hösten 2017

Albo Härads Hembygdsförening

Vi kan snart lägga ytterligare ett aktivt år till handlingarna. Liksom tidigare har hembygdsföreningen haft en livlig verksamhet med programaktiviteter och tillsyn och underhåll av våra byggnader. Vi i styrelsen är tacksamma för alla ideella insatser som görs för att medlemmar och övriga besökare ska kunna uppleva de kulturskatter som föreningen förvaltar.

I detta medlemsblad finns två teman. Eftersom folkskolan har firat 175 år och vi hade en utställning om den, så redovisas en kort sammanfattning om häradets alla skolor. En artikel om hur det var att gå i skola på 1940-talet ingår också. Sen fortsätter vi med artiklar om affärer, som påbörjades i förra bladet.

Kulturarvet består inte enbart av natur, byggnader och föremål, utan även av berättelser och bilder. Skogsstyrelsen har en devis när det gäller att ta vara på kulturminnen: ”Du äger en historia, bevara och berätta den.” Den är tänkvärd och även vi bör ta till oss den och göra den verklig. Hör alltså av er och dela med er av minnen och företeelser, som kan förmedlas via detta blad eller på vår välbesökta hemsida.
www.alboharadshembygdsfor.se

Tack för ert intresse och stöd och väl mött 2018!
Clas Johnsson, ordförande

Skolan 175 år

Albo skolor historik

1842 beslöts att varje församling skulle ha en folkskola och allmän skolplikt infördes Alla barn skulle få möjlighet att lära sig läsa, behärska de fyra räknesätten och åtminstone kunna skriva sitt namn.
Det är alltså 175 år sedan och det har i år uppmärksammats över hela landet. Vi hade tillsammans med Ravlunda byalag en uppskattad utställning i Ravlunda skola.

”Det var längesen!” var ett ofta förekommande uttryck när skolkamrater från förr träffades. Vid invigningen berättade Eva Andersson, Ravlunda byalag, bl.a. om hur levnadsförhållandena var då folkskolan infördes och hur eleverna fick gå långa sträckor för att komma till sockenskolan. Allt eftersom befolkningen ökade uppfördes fler skolor i de olika byarna så att avstånden blev drägligare. Det har funnits minst 27 olika skolorter inom Albo härad från starten och nu återstår 4 stycken. På några platser fanns skolverksamhet långt före 1842, främst i närheten av godsen, där de anställdas barn fick möjlighet att lära sig skriva och läsa. Ambulerande kringgående lärare fanns också i flera byar innan det blev beslutat om allmän skolgång. Vid invigningen berättade Gurli Jönsson, Brösarp, om sina år i Ravlunda mellanskola. Hon var den sista läraren där fram till 1959, då skolbarnen flyttades till Brösarps nya skola.
För utställningen hade Ravlunda skola möblerats med gamla skolbänkar, kateder och orgel för att få fram atmosfären från förr. Skolslöjd, både sy- och träslöjd visades upp, liksom planscher och böcker, men det var skolkorten som rönte störst intresse.

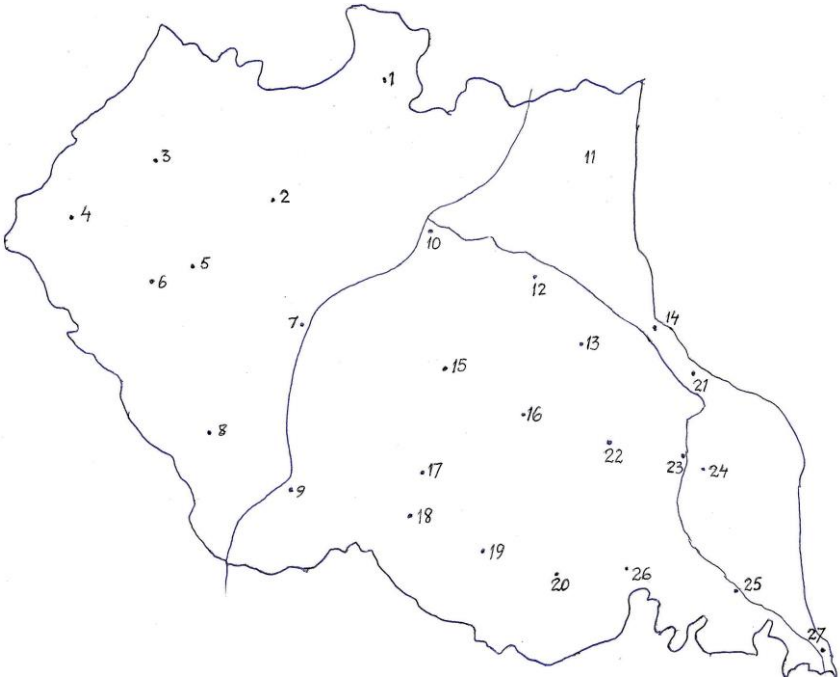

Karta över skolorter i Albo härad. Numrering se följande text.

Några besökare kom flera gånger, dels för att studera korten, dels i hopp om att återse någon jämnårig skolkamrat.
Det var en hel del mor- och farföräldrar som kom barnbarn för att visa hur det var i skolan förr. Utställningen hade drygt 200 besökare och även i S:t Olof kom ett antal intresserade som ville se det gamla fattighuset och skolehuset där.

Nedan en kort historik över skolorterna i Albo härad med numrering på kartan. Uppgifterna är i de flesta fall hämtade från böcker om de olika socknarna och det finns mycket mer att tillägga. Tacksam för rättelse av ev. felaktigheter.

1. Gussaröds skola
Byggår 1876. Upptagningsområdet var Gussaröd, Torasteröd, Myrestad och N. Björstorp. Skolan var i drift till 1959 Därefter privatbostad. Byggnaden brann 2002.

2. Åkaröds skola
Byggår 1873. Skolan var i drift till 1959. Barnen från Åkaröd, Bertilstorp och Lönhult fick sin undervisning här. Därefter privatbostad och numera vandrarhemmet Gladan och Vråken.

3. Järstorps skola
Det bedrevs ambulerande skola fram till att skolan uppfördes 1882. Folkskolan drevs till 1964, och småskolans avdelning lades ned 1955. Sedan privatbostad.

4. Sillaröds skolor
Liksom i Järstorp fick barnen i Sillaröd sin undervisning av ambulerande lärare fram till 1887 då småskolan var färdigbyggd. De första åren på 1900- talet hade man en kombinerad små- och folkskoleundervisning och först 1914 blev det en separat folkskola i Sillaröd. 1919 beslöts om uppförande av en ny skolbyggnad och skolan lades ned i mitten av 1960-talet.

5. Verkaskolan, Bruksskolan
Skolan började användas 1810 och undervisningen bekostades av greven på Christinehof. Undervisningen var avsedd för barnen på Alunbruket och godset. 1873 blev den församlingens folkskola och lades ner1958. Därefter har den varit privatbostad.

6. Andrarums folkskola
1846 utsågs kantorn A. Andersson till lärare vid Andrarums folkskola. En tid i slutet av1800-talet var den småskola, då

bruksskolan var folkskola. Skolhuset ödelades vid brand 1959. Sen uppfördes församlingshemmet.

7. Eljaröds skolor
Kyrkostämman beslöt 1844 att bygga en skola invid kyrkan. Den stod färdig 1847 och förutom till undervisning användes lokalen även till sockenstämmans sammanträden. Elevantalet ökade och på 1860-talet förlängdes huset och gav plats till en småskola. 1918 uppfördes en ny skolbyggnad, där Eljens förskola finns idag. Skolundervisningen i Eljaröd upphörde 1969.

8. Månslunda skola
Första skolan byggdes 1866 för upptagningsområdet Månslunda, Bontofta och Tjörneröd. Från början var den endast avsedd som småskola, men eftersom det var långt till Fågeltofta undervisades även de äldre eleverna här. 1912 uppfördes ett nytt skolhus och undervisningen avslutades 1959. Skolan är numera privatbostad.

Månslunda skola 1948 Klass 1-7, .eleverna födda 1935-41. Fotot tillhör Eskil Persson
Övre rad fr.v.:Ella Olsson, Ann-Britt Andersson, Viola Nilsson, Eskil Persson, lärarinna Astrid Rosqvist, Nils Arvidsson, Sven Nilsson, Bertil Andersson, Elna Sundius, Astrid Persson, lärare Ernst Rosqvist. Mellanraden fr.v.:Lars Nilsson,Sonja Nilsson, Sonja Olsson, Sven Erik Svensson, Alvar Persson, Ibb Karlsson, Lennart Arvidsson, Ingvar Folkesson, Signhild Magnusson, Lilly Gustavs-son. Nedre raden fr.v.:Britt Marie Stjernberg, Berit Arvids-son, Berit Wendel, Eva Arvidsson, Nils Egon Nilsson, Ragnar Persson, Nils Arne Nilsson, Kaj Andersson, Inge Olsson, Birgitta Nilsson.

9. Fågeltofta skola

Redan på 1700-talet fanns en skola på Kronovall för godsets barn. 1806, uppfördes en skolbyggnad i Fågeltofta by, men det var oklart om vem som skulle stå för kostnaderna. 1842 blev en sockenskola färdig. Den äldre skolan revs och ersattes med ny byggnad i tegel 1914, som var i drift till skolåret 1969-70. I byggnaden finns nu ett antikvariat. Sockenskolan har utgjort församlingshem, men är nu såld.

10. Brösarps skolor
Det fanns skolundervisning i Brösarp på 1700-talet, t.ex. på Södra Björstorp och i Glimmeboda av ambulerande lärare. 1846 uppfördes skolan i Brösarp, som från 1978 är församlingshem. Centralskolan invigdes 1959 och då lades flera bygdeskolor ner.

11. Knäbäcks skola
Undervisningen bedrevs först i ett hus i Knäbäck och sen i bykrogen där. 1883-84 uppfördes ett skolhus vid Skogdala för att barnens skolväg i norra delen av socknen skulle bli mera rättvis. De var sex klasser i en skolsal. Skolan lades ned 1938

Knäbäcks skola, tavla skänkt av Ingegerd Andersson

12. Ravlunda skolor
Ravlunda skola, det röda tegelhuset, togs i bruk 1845 och byggdes till 1901. 1938 när barnen från Knäbäcksskolan kom till Ravlunda fick kyrksalen tas i anspråk som småskola. All skolundervisning flyttades till Brösarp 1959.

Läsåret 1957-58 Ravlunda skola. Översta raden fr.v.: Ingrid Svensson, Eva-Lena Lind, Liane Andersson, Lilian Andersson, Inger Månsson, Sonja Andersson, Lärarinna Gurli Jönsson, Lars-Göran Persson, Bengt Persson Nedre raden fr.v.: Tryggne Brock, Tore Jannesson, Åke Davidsson, Percy Persson, Agne Nilsson, Jan-Olle Persson, Per-Erik Svensson

13. Vitaby skolor

Socknen var uppdelad i 3 skolrotar, Hjälmaröd, Vitemölla, Vitaby. 1844 beslutades om uppförande av skolhus i Vitaby, där undervisningen började 1847. Nytt skolhus, i rött tegel, byggdes 1919, och kallades folkskolan. På ovanvåningen hade kommunen sammanträden. Skolan lades ner på 1960-talet. Numera är båda byggnaderna privatbostäder.

14. Vitemölla skolor

Skolhuset nere vid genomfartsvägen var klart 1865 och byggdes till 1887, eftersom elevantalet hade ökat starkt. Omkring 1912 flyttades småskolan till ett nytt hus vid

Barnakullen och den var i drift till början av 1940-talet. Därefter fick barnen gå de första åren i Vitaby skola. Skolan vid Lejegatan lades ner på 1960-talet. Båda skolorna är numera privatbostäder.

15. Axlahults (Axelhults) skola
Skolan var i drift 1868-1942. 1921 gjordes en tillbyggnad. En lärare hade alla 7 klasser i en och samma skolsal. Skolformen kallades B3 och det innebar att man började var annat år med klass 1,3, 5 och 7 resp 2,4 och 6. Byggnaden är privatbostad.

16. Grevlunda skolor
På 1860-talet bedrevs skolan i hyrda lokaler, men 1872 beslutades att uppföra ett skolhus. På 1920-talet byggdes ny skola i Grevlunda, och den var i drift till 1975. Numera är skolan privat bostad.

17. Holma skola
Efter mångåriga diskussioner bland politikerna i norra delen av S:t Olofs socken beslutades att bygga Holma skola 1902 och den var i drift till 1962. I byggnaden där läraren bodde är privatbostad och i skolhuset har Holma smedja sin verksamhet.

18. Attusa skola
Attusa fick skola 1856, först benämns den hjälpskola, men senare folkskola. Det var många barn i upptagningsområdet och skolan var liten och därför diskuterades under lång tid att bygga en ny skola. Slutligen enades man om att bygga den i Holma. Attusa skola lades ned 1902. Läraren Johan Novén och barnen flyttades till Holma.

19. S:t Olofs skolor
1810 uppfördes ”Schoole och Fattighus” i närheten av kyrkan. Det fanns alltså möjlighet till undervisning, men långt ifrån

alla barn gick i skolan. Först 1842 med skolpliktens införande blev det mer ordnad undervisning. 1866 uppfördes en ny skola i tegel, och senare har ytterligare byggnader kommit till. 1963 uppfördes nuvarande skola i S:t Olof.

20. Raskarums skolor
1857 inrättades skola i ett tidigare bostadshus. Men barnantalet ökade och det byggdes ett nytt skolhus 1877, som utökades 1910. 1950 byggdes en ny småskola och 1963 flyttades all skolgång till S:t Olofs nya skola.

21. Kiviks skolor
1844 beslutades att Kivik och Vitemölla fiskelägen skulle ha en gemensam ambulerande lärare och undervisningen bedrevs i en förhyrd lokal. Efter många år i trånga lokaler byggdes 1878 ett nytt skolhus. Skolan i norra delen av samhället lades ned i slutet av 1950-talet. Nuvarande skola byggdes 1954.

22. Bästekille skolor
Första skolan byggdes 1852 på byns Killeplats och bestod endast av en skolsal för småskola och ett litet rum och kök. Dessförinnan hade barnen gått i Mellby skola. 1883 inrättades folkskola. 1908 uppfördes en ny småskola. 1927 byggdes en skola till, som inrymde både småskola och storskola. Den tidigare småskolan blev lärarbostad. I det äldsta skolhuset inrättades affär 1929. På grund av brist på barn så lades småskolan ned 1960 och storskolan 1965. Sen bedrevs förskola i lokalerna till 1975.

23. Mellby skolor
Redan 1834 startade den första skolan, Stenhuset å nr 30. Alla skolbarn rymdes inte i huset och därför var undervisningen uppdelad i en vinter- och en sommarskola. 1851 ersattes det gamla huset med en folkskola nere på bygatan, Mellby 22. Där fanns plats för fem klasser samt lärarbostad. Skolan förstördes

vid en brand 1861, men återuppfördes och var i drift till 1936 då nya skolan vid vägen till Simrishamn togs i bruk

24. Svinaberga skola
Barnen gick i Mellby skola tills en skola uppfördes i Svinaberga by. Byastämman beslöt 1850 att ett skolhus skulle byggas i Svinaberga och det stod färdigt 1852. 1887 brann huset ned men återuppfördes. 1936 överfördes barnen till Mellby nya skola.

25. Rörums skolor
Förste läraren är omnämnd 1822 och 1840 byggs en skola. 1909 ersätts den med en ny skola och sen byggdes ytterligare en ny skola 1951. Den lades ned 1987. Idag huserar Sophiaskolan där.

26. Delperöds skola
I mitten av 1800-talet fanns mycket folk på Delperöd och i närheten fanns omkring 20 torp. Enligt ett kyrkostämmoprotokoll 1869 uppges att det behövs en skola för de barn som bodde där. Hur länge skolan var i drift är inte känt.

27. Viks skolor
Det fanns en skola i Vik på 1840-talet och den ersattes med en ny byggnad 1879 för folkskolan. När den nya skolan i Rörum stod klar 1951 överflyttades barnen dit.

Sammanfattningen gjord av Clas Johnsson

Skolan i Vitemölle på 1940-talets mitt

av Sven Hammar

Höstterminen 1944 började jag i klass 5 i Vitemölle folkskola. Läraren hette Phegel Dheby och hade utexaminerats från folkskoleseminariet i Lund. Han hette Per Larsson, när han började på seminariet. Det var mycket vanligt att personer med son-namn ändrade detta. Att ändra förnamnet förekom inte så ofta. Phegel Dheby kom till Vitemölle folkskola 1924. Han efterträdde då Johan Sundell. Skolan i Vitemölle hade byggts 1865. Barnantalet på samhället ökade emellertid starkt i slutet av 1800-talet och skolhuset byggdes till 1877. Två lärosalar fanns det då samt lärarbostad. Efter 1912, då en fastighet vid Barnakullen hade byggts om till skola med lärarbostad, användes bara en lärosal. Den andra blev samlingsrum och användes också till gymnastik. På vinden fanns en sal för träslöjd.

Höstterminen 1944 var barnantalet i skolan 29 st. fördelade på klasserna 5, 6 och 7. En eller ett par elever brukade sluta efter klass 6 för att fortsätta studierna vid samrealskolan i Tomelilla. (Det fanns bussförbindelse mellan Vitemölle och Tomelilla, men inte till Simrishamn.) När eleverna gått ut var det dags för fortsättningsskola, som hölls efter den ordinarie skolans slut. Vissa år hölls fortsättningsskolan i Vitemölle och vissa år i Vitaby kyrkby i skolan där.

Sommaren 1944 var den sista krigssommaren i Europa. Många sjömän bodde på Vitemölle, bl.a. min far och när sjömännen var hemma berättades det ofta om krigets fasor. Tidvis vistades också mycket militärer på samhället och vi pojkar lekte ofta militärer.

En viss nervositet smög sig in hos oss barn, som skulle börja i klass 5. Dheby hade ord om sig att vara sträng. Den 20 augusti ringde läraren med skolklockan och vi barn tassade försiktigt

in i skolsalen. Läraren skämtade inte särskilt ofta, men denna första skoldag när vi skulle tilldelas våra platser, gjorde han det. Han sa att han ville ha mig längst fram och nära katedern. Han måttade ett låtsasslag med pekpinnen och skrattade. Men jag tror att jag fick sitta längst fram för att jag var så kort till växten. De två första veckorna var ganska behagliga. Vi fick bada i havet nästan varje dag. Det uppskattades inte minst av skolbarnen varav en del kom ända från Axelhult.
Varje morgon startades med psalmsång och bön. En elev (det gick runt på oss alla) fick sedan framme vid katedern läsa ”Fader Vår”. Samma elev fick på eftermiddagen vid skoldagens slut läsa bönen ”Herren välsigne oss”. Skoldagen började 20 minuter över åtta och slutade 10 minuter över två. Middagsrasten varade en halvtimme. På lördagsförmiddagarna stod det fyra timmars slöjd på schemat. Phegel Dheby skötte träslöjdsundervisningen, som hade flyttats till småskolan efter dess nedläggning 1940, och hans hustru Astrid hade syslöjd med flickorna. Dheby var själv en duktig slöjdare och krävde att allt som gjordes skulle stämma på millimetern. I annat fall fick man börja om igen och medelst skrubbhyveln få ner en planka till lämplig tjocklek och det kunde ta många lektioner. Vi fick lära oss att hyvla, såga, borra, fila, sinka, putsa och betsa. Jag minns att man gjorde julgransfot, litermått och en kryddhylla efter gamla ritningar. Vi elever kom alltid ganska tidigt på morgonen till slöjdsalen. Då tillverkade vi diverse, som vi behövde till våra lekar på fritiden. Detta visste inte läraren om. En elev fick hålla vakt och i god tid meddela, när läraren var på ingående. Då gällde det att snabbt gömma undan sakerna antingen ute eller inne.
Den skolform som gällde i Vitemölle kallades B1-formen. Det innebar att tre klasser 5, 6 och 7 undervisades samtidigt. Vissa lektioner sysslade alla elever med samma ämne, t.ex. kristendom, historia, naturkunnighet och geografi. När det var räkning och välskrivning hade man olika läroböcker i respektive klass. Några gratis läroböcker fanns inte på den

tiden. De flesta böckerna hade inköpts redan i tredje klass och vissa hade ärvts av äldre syskon. Blyertspennor och radergummin fick var och en skaffa själv liksom stålpennor och bläck. Skolschemat var likadant år från år och ändrades inte. Kristendomsundervisning var det två timmar i veckan och alltid på morgonen. Då var det läxförhör. Det var mycket som skulle läras utantill, bl. a. psalmverser. Jag minns så väl att första läxan i kristendom var att kunna innehållsförteckningen i Gamla Testamentet utantill och den andra läxan var att kunna Nya Testamentets innehållsförteckning utantill. Onödiga kunskaper kan det tyckas, men det var viktigt att snabbt kunna slå upp olika bibelställen. När det var läxförhör fick den elev som fått frågan stå upp i bänken. Kunde vederbörande lämna ett tillfredsställande svar fick han eller hon sitta ner. Annars var det till att stå upp till dess att någon annan elev svarat rätt. Den andra timmen hade vi alltid räkning och den tredje högläsning, t.ex. Selma Lagerlöfs ”Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige”, som vi tyckte mycket om. Att ha språklära i läxa till fredagen var kanske inte så märkvärdigt. Kruxet var att det var bio i Kivik på torsdagskvällarna. Det var inte så ofta man fick gå på bio, men det hände någon gång, när det var Edvard Persson-film eller en Tarzanfilm. När vi skulle gå till bion passerade vi skolan och vår lärare registrerade för det mesta vilka elever, som var på väg mot Kiviks bio. Förhöret blev alltid särskilt pressande för vissa biobesökare. Kommentaren från läraren var ofta: ”Ja, gå på bio har ni tid till, men att läsa läxan i språklära, det har ni inte tid till.”
Till skolan kom de flesta klädda i tofflor eller stövlar, vintertid också i kängor. Alla hade inneskor, som var obligatoriska under lektionerna. Två skoldass fanns, ett för pojkarna och ett för flickorna. Dassen låg i en annan byggnad på skoltomten. Det gick inte att tvätta sig efter dassbesöket. Jag vill minnas att vi fick tillgång till dricksvatten inne, när jag gick i femte klass. Eleverna som bodde på samhället sprang hem och åt på middagsrasten, medan de som åkt skolskjuts fick nöja sig med

medhavda smörgåsar och mjölk eller annan dryck. Rasterna förflöt lugnt. Flickorna hoppade rep, kastade boll och hoppade hage. Pojkarna spelade för det mesta fotboll på gatan. På vårarna spelade alla kula. När det var dåligt väder var vi inne. Flickorna hade ett samlingsrum och pojkarna höll till i ett rum utanför detta. Det kunde bli stökigt särskilt när vi lekte blindbock.

Skolkort Vitemölle höstterminen1944. Nedersta raden fr.v. som nummer fyra sitter artikelförfattaren Sven Hammar.

Ett par gånger om året var det stora ting som timade. En gång om året var det dags för filmvisning. Det var mest stumfilmer med text till. Vi barn kände enorm glädje när vi fick reda på att det var dags för filmföreställning. Den andra stora tilldragelsen var den årliga julfesten, som ägde rum antingen i december eller i januari. Pjäser och sånger inövades och det var lärarens fru Astrid som stod för detta. Vem minns inte

pjäsen ”I Ruskaby skola”? Vi barn fick ta med smörgåsar och mjölkchoklad. Det dansades juldanser (vi pojkar tyckte väl si så där om detta) och det spelades pjäser. Våra föräldrar var också med på julfesten. Efter kaffe och tårta var det dags för riktig dans. Göte Björklund från Vitaby stod för dragspelsmusiken. På våren i klass 5 talade läraren om att vi skulle göra en ”längre” utflykt. Vi fick åka buss till Vik, en resa på ca en mil. Det var roligt, Vi lekte hela dagen. Läraren var dock lite sur dagen efter i skolan, för att vi inte hade tackat ordentligt.
Någonting nytt och nästan revolutionerande hände i skolan på 1940-talet. Då kom skolradion med sina för det mesta mycket intressanta och lärorika program. Det var Skolöverstyrelsen och Radiotjänst, som gemensamt komponerade programutbudet. Att lyssna på skolradio var mycket uppskattat. Vi barn kunde verkligen lyssna och njuta av det. Många historiska program var dramatiserade. Dessutom var det geografi-, samhälls- och trafikprogram. Den absolut mest uppskattade programledaren var forskningsresande Sten Bergman. Jag kan ännu i mitt inre höra hans lugna och genomträngande röst. I skolradion hade sångundervisningen också börjat komma in. Radioapparat fanns inte, utan läraren fick ta med sig sin egen när det var dags att lyssna.

En händelse i skolan som jag särskilt minns, inträffade måndagen den 7 maj 1945 ca kl. 11.40. Läraren hade under middagsrasten lyssnat på radio och fått glädjenyheten att kriget var slut. I stället för att ringa in till lektion kom Phegel Dheby ut på trappan till sin bostad och sa: ”Kriget är slut. Det är FRED. Ni kan gå hem.” Även skolskjutseleverna fick åka hem tidigare än vanligt. Nu var det bara några veckor kvar till examen och gemensam avslutning i Vitaby kyrka för alla skolorna i socknen. Sommarlovet med Kiviks marknad hägrade. På grund av kriget hade ingen marknad ägt rum sedan 1939.

Handel och butiker i Södra Mellbys by

av Ingvar Andersson

Gustav Larssons livs

Byns första affär låg mitt på Mellby backe och innehades av en köpman som hette Karlsén. Han sålde den sedan i slutet av 1800-talet vidare till Gustav och Johanna Larsson, som kom ifrån Svinaberga. Detta var då ortens enda affär och i och med detta så var det en blomstrande näring. Folk, mest bönder, kom från när och fjärran för att handla och vissa dar var det mycket trångt i butiken. Gustav Larsson var en mycket närig man och han hade god näsa för affärer. S.k. provryttare, (försäljare) kom resande, de flesta med tåg ifrån Vitaby och sedan med hyrskjuts till Mellby, med lass av väskor med prover på tyger och andra varor som sedermera hamnade på Larssons hyllor i butiken

Här kunde man i Lanthandels glans dagar köpa i stort sett allt, från hushållsvaror, tyger, tapeter, stenkol, tjära, som ibland rände över och flöt ända ut på vägen, fotogen, snus, spannmål, lantbruksmaskiner, samt även vin och sprit. Köer av hästskjutsar med kunde, som gjorde sina varuinköp, ringlade långa på Mellby backe. Butiken var fullspäckad och i taket hängde grytor, kastruller vispar m.m. I den lilla undervåningen förvarades färskvarorna. Där var temperaturen lägre, men knappast tillräckligt låg, för när Gustav varit nere och hämtat ett paket smör, kunde man ibland höra hur han slog paketet i väggen på väg uppför trappan för att få lite bättre form, och se lite fyrkantigare ut.

När någon större affär gjorts upp gick man ibland ut och drack vin i bersån, som finns än i dag bakom huset. Byns grabbar såg också till att volymen minskade. Sonen Ivar borrade egna hål i vintunnorna så att han och kamraterna kunde ta sig en styrketår, när de skulle ut och ha roligt.

När sonen Ivar övertog affären, byggde Gustav ett hus, nere vid stora landsvägen. Ivar drev affären fram till ålderns höst

tillsammans med Gustav, så länge han orkade, och med fästmön Emma Dahlberg, som var dotter till Gustav Dahlberg som arrenderade Prästabostället.
Emma och Ivar var bara förlovade, men Emma sa alltid att när det kom kommunalt vatten i byn, skulle de slå till och gifta sig. Kommunalt vatten fick vi så småningom i byn, men då hade Ivar redan avlidit.

Mellbybagaren

Nästa butik är Mellbybagaren. Här föddes Hanna Persdotter, dotter till Bolla och Store Per, som var skräddare liksom sin bror, lille Per. De hade samma namn eftersom den äldre varit döende när den yngre föddes och döptes, men den äldste brodern Per tillfrisknade och blev så småningom far till Hanna. Hanna Persdotter växte upp och gifte sig så småningom med Anders Månsson. De övertog fastigheten i Mellby, och med den som bas drog Anders, som var skomakare ut på gårdar och lagade skor och seldon. När kyrkan började byggas, behövde byggarbetarna mat, och eftersom Hanna var duktig på att baka kom hon på att hon kunde baka bröd till byggarbetarna. Detta pågick under hela byggtiden, och när kyrkan stod färdig, så hade bageriet blivit så känt i trakten att folk vill ha mer av Hannas bröd, så Hanna fortsatte att baka, Mjöl köptes genom grannen lanthandlaren Gustav Larsson, som hämtades på Järnvägsstationen i Vitaby. Utöver baket hade Hanna fyra barn att ta hand om. Per född 1868, Anders född 1879, och Johanna född 1889, och en son som dog vid 8 års ålder.
Nu hade hon så mycket att göra, så nu måste Anders stanna hemma och hjälpa till med baket. Barnen stannade hemma och hjälpte till i bageriet. De gick med korgar fulla med bröd till Kivik Kivik där de sålde bröden.

Agne ”Piratens” favoritbagare

Arbet/SKB 30/1 1977

● Det är Dagny Andersson som får dekorera tårtorna — hon är den mest konstbegåvade i familjen.

● Sådan är hans stil — Mellby-bagaren Agne Andersson, som blev Fritiof Nilsson-Piratens gunstling. Bild: Uno Andersson.

Från Arbetet/Skånska Dagbladet 30 januari 1977

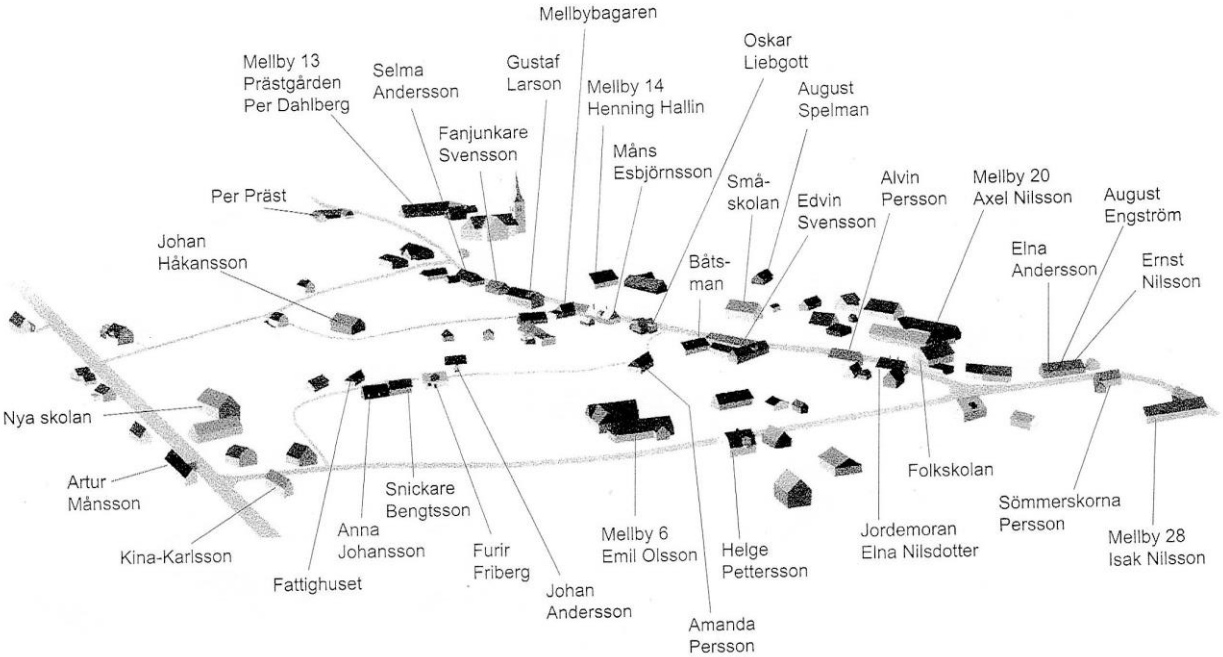
Mellbybagaren
Oskar Liebgott
Mellby 13 Prästgården Per Dahlberg
Selma Andersson
Gustaf Larson
Mellby 14 Henning Hallin
August Spelman
Fanjunkare Svensson
Måns Esbjörnsson
Små-skolan
Alvin Persson
Mellby 20 Axel Nilsson
August Engström
Per Präst
Edvin Svensson
Johan Håkansson
Elna Andersson
Ernst Nilsson
Båts-man
Nya skolan
Artur Månsson
Snickare Bengtsson
Folkskolan
Sömmerskorna Persson
Anna Johansson
Mellby 6 Emil Olsson
Jordemoran Elna Nilsdotter
Mellby 28 Isak Nilsson
Kina-Karlsson
Furir Friberg
Helge Pettersson
Fattighuset
Johan Andersson
Amanda Persson

Försäljningen gick nu så bra att familjen kunde skaffa häst och vagn. Ett lass bröd kördes en gång i veckan till Simrishamn där det blev mäkta populärt och kallades Mellbymannens bröd
Bageriet gick nu så bra att hela familjen engagerades. Ägg till baket kom från egna höns, mjöl köptes av Gustav Larsson och hämtades vid järnvägen i Vitaby. Ved kördes från Christinehofs skogar
1913 gifte sig Anders med Angeliè från Brantevik. De tog över bageriet. De arrenderade även Klockaregården, och nu kördes brödet ut med flera hästakärror. De fick en son Agne, som föddes 1916, och vad Agne skulle bli, var det aldrig någon diskussion om. Han tog körkort och då köpte firman en bil av märket Nash. Agne körde nu runt till gårdarna i hela trakten och sålde bröd till bondmororna
Anders dog 1941. Agne träffade Dagny som flyttade in i bageriet när Agne blev inkallad i militärtjänst. Hon gick konditorikurs och lärde sig göra finare bakverk och tårtor, och därmed steg omsättningen ytterligare
Agne och Dagny gifte sig 1944 och drev bageriet vidare och fick två söner Per-Anders och Ingvar.
1960 fick de Gastronomiska akademins diplom, och ett penningpris på 1000: -
Pelle och Ingvar arbetade hemma fram till 1981 då Ingvar ensam tog över rörelsen.
Han drev bageriet fram till 2010, då hans söner tog över rörelsen och driver det i dag som aktiebolag.

Petterssons affär
Helge Pettersson som varit anställd i affärshuset A Nilsson i S:t Olof skulle öppna ny affär i Mellby. Ida och Helge Petersson köpte mark av Emil Olsson och lät bygga huset och invigde sin nybyggda affär hösten 1935.

Kartan hämtad från ”Mellby boken”

Då stod Helges nybyggda affär klar och invigd. Med nya friska idéer och i spritts nya lokaler blev detta snart byns och hela traktens ledande affär. I affären såldes manufaktur, porslin, specerier, mejeriprodukter, snus, tobak och t.o.m. bensin.
1936 hade han ökat omsättningen och var snart uppe i enligt Pettersson 35 000: - det första året. Enligt Helge så kostade ett kilo bitsocker 39 öre, en burk ansjovis 75 öre en liter salt 5 öre och en burk skokräm 50 öre. Affären var även byns postombud i nitton år, med egen poststämpel fram till 1964 då byn överfördes till Kiviks poststation. Helge och Ida sålde rörelsen till Doris Nilsson och Gull-Britt Rüttervall 1975, som drev affären vidare i 4 år, för att sedan lägga ner rörelsen.

Artur Månssons Diverseaffär
Emfrid och Anna Brink startade diversehandeln nere vid Mellby Stora väg. Emfrid började 1935 med att köpa upp och sälja ägg och fodervaror och utökade rörelsen med livsmedel. Förutom livsmedel, sålde de bl.a. fotogen och rödsprit också. På ålderns höst, så byggde Emfrid huset här vid sidan, och svärsonen Artur Månsson och dottern Annie övertog 1949 rörelsen.
Artur byggde till huset och vid sidan om livsmedelsaffären drev han cykelförsäljning och cykelreparationer. Han sålde även bensin av märket Caltex, som sedermera bytte namn till Texaco. En mjölkaffär fanns i källaren, som försåg byns befolkning med färsk källarkall mjölk. Det var barnens uppgift att gå till mjölkaffären och hämta en kanna mjölk.
Artur lade ner affärsrörelsen 1968, men fortsatte med bensinförsäljningen fram till 1976, då även den rörelsen upphörde.

Krukmakargården
I Artur Månssons gamla affär driver i dag Louise Ebbmar krukmakeri, som hon startade tillsammans med sin far.

Ernst och Linnea Andersson i Bästekille slår nu igen butiken efter 46 års slit och reser på sin första gemensamma semester.

Köpmanspar i Bästekille får första semestern på 46 år

SA 8/2-74

Efter 46 år bakom disken och med 71 år på nacken bör man ha rätt att dels ta sin första riktiga semester, dels koppla av från slitet. Det menar köpmansparet Linnea och Ernst Andersson i Bästekille, Kivik, och gör sig beredda att "spika igen dörren" till handelsboden. Egentligen skulle man avvecklat nyårsafton, men man fortsätter ännu någon tid framöver för att sälja slut på lagret. Men officiellt finns inte affären längre.

Det var redan 1929 som Ernst Andersson öppnade butiken i de lokaler, som förut varit skola. Till affärshus lämpade de sig bra. Även om Ernst Andersson kom från västsidan, hade han sina rötter i bygden, född i Kronovall och uppvuxen på Österlen.

Fru Linnea kom in i bilden 1935 och den utökningen i personalstyrkan behövdes. Strax efter brakade ju andra världskriget ut med ransoneringskort och annat elände för handlarna. När det var som värst hade man 30 olika att hålla reda på. Då hade man också, när det var som brådast, två biträden anställda. Det behövdes emellanåt. Det var mycket att hålla reda på. Folk ville inte bara ha kredit på varor de köpte, många var utan vissa varor och ville ha kre-

lämna kuponger när nästa period började. Under kriget såldes mycket salt sill. Det fick bli en ersättning för kött bland baslivsmedeln och de fanns de familjer som köpte in "spegesillen" i tunnor om 100 kg. I dag säljer man knappast någon sill alls. Vanorna har ändrats. Ändå är saltsillen i dag något av en nobless vara. På 30-talet fick en jobbare knoga 10 minuter för att få ihop till ett kilo saltsill. I dag får han hålla på en hel timme.

Nu är det definitivt slut. Handelsboden stängs och Ernst och Linnea Andersson packar trunken för den första gemensamma semestern på 46 år. Det är både välkommet och välbekommet för två arbetsmyror, som tjänat traktens folk i snart ett halvsekel.

Affärer i Ravlunda
av Gunnar Persson

Edlunds och senare Lindells affär.
Den förste handlaren i Ravlunda var Sven Johnsson. Han var född i Hinneryd i Småland 1834 och kom till Ravlunda i slutet av 1850-talet. År 1860 är han boende på fastigheten Ravlunda 26, som handlanden Sven Johnsson med hustrun Elna Svensdotter från Maglehem. Förmodligen startade han sin verksamhet som kringresande handlare, vilket var vanligt bland smålänningar, hallänningar och västgötar. Affären utvecklades så att 1882 anställdes ett handelsbiträde Nils Månsson, senare Nils Månsson Edlund. Det senare namnet fick han troligen vid sin militärtjänstgöring 1887. Edlund kom från Knäbeck där han var fosterson hos Ernst Johansson. Hans mor var Elna Johansdotter och i kyrkoböckerna är Nils inskriven som oäkting.

Nils Edlund övertog affären 1890 då han också gifte sig med Ingar Hallgren från Brösarp.

Edlund hade affären fram till slutet av 1920-talet då han sålde den till Viktor Persson. Det var ”dåliga” tider och verksamheten gick i konkurs 1931. Det berättas också att Viktor Persson hade bil som han vänligast skjutsade kunder med, men han var dålig på att ta betalt och därför ”gick det som det gick”. Viktor Persson fick senare anställning på margarinbolaget ELBA som resande och leverantör.

Johannes Lindell, född i Lövestad, fick sin handelsutbildning hos Malmqvist i Kivik och hade under några år affär i Askeröd, men flyttade tillbaka till Kivik i början av 1930-talet. Han blev då kontaktad av Emil Persson, som var ordförande i sockenstämman och förmodligen också förtroendeman i banken som ägde fastigheten efter konkursen. Lindell blev erbjuden att överta affären och 1934 byggdes en ny affärsdel. På hösten öppnades butiken på nytt. Det kan inte ha varit lätt att starta upp en affär som legat nere i 3 år med ett mycket begränsat kundunderlag. Lindell anslöt sig till ICA men något ICA-Maxi blev det aldrig. Affären tillhandahöll det mesta som folk behövde, matvaror och mjölk, kläder, stövlar, redskap, fotogen och koks. Affären låg också intill skolan och det var lätt att slinka in för att stilla godissuget med en 5-öres kola. 1965 stängdes affärsdörren för gott. Lindell var pensionär och att någon ny handlare skulle fortsätta var inte aktuellt.

Fint besök av kunder i åkvagn utanför Lindells affär. Hela familjen samlad på gården. Fotograf: Per Dahlqvist

Affären i Månslunda

Eskil Persson har berättat för Clas Johnsson:
Min morfars far, Nils Larsson 1821 – 1896, bedrev lanthandel på gården Månslunda 5 med början omkring mitten av 1850-talet. Gården låg där nu en lång tegellänga ligger vid västra infarten till Månslunda by. 1875 byggde han ett undantagshus strax intill, Månslunda 5:14, och när det var klart 1877 flyttades handeln in i ett rum där. Fönstren i affärslokalen hade järngaller, förmodligen för att försäkra sig mot inbrott.
I början hämtades varorna med häst och vagn från Ystad, 3,5 mil, Kristianstad, 5,5 mil, Killeberg 11 mil samt från Hallamölla 1,5 mil. Som man kan förstå åtgick många timmar till inköpsresor. Utbudet av varor måste också ha varit omfattande med tanke på transporterna. Städerna Ystad och

Kristianstad var naturliga handelsorter, likaså Thomas Nilssons grosshandel i Hallamölla. I Killeberg tillverkades bl.a. liar och billar, som var efterfrågade i lantbruket. När sen järnvägen till Lövestad invigdes i mitten av 1860-talet och varorna kom med tåget, blev det betydligt kortare körsträcka med hästtransport, 9 km.
Nils Larsson dog 1896, men affären hade upphört redan 1890. En annan handlanden hade inrättat en affär i ett hus i byn. Men 1924 startade sondottern Linnea Nilsson, född 1903, affär i sin farfars lokal. När Linnea gift sig med Carl Persson drev de tillsammans rörelsen. 1943 gjordes en tillbyggnad på huset och affären flyttade in i nya lokaler. Affären sålde alla de varor som en välsorterad lanthandel brukade tillhandahålla: Specerier, tyger, vardagskläder, porslin, tofflor, spik mm, mm. Carl Persson var ombud för Hammenhögs frö och cyklade kring i bygden och inskaffade order. Han var också representant för Valands försäkringar. På husväggen fanns skyltar från dessa företag. 1959 upphörde affärsrörelsen och huset såldes till bostad.

Affären i Månslunda, 1950-talet, foto tillhör Eskil Persson

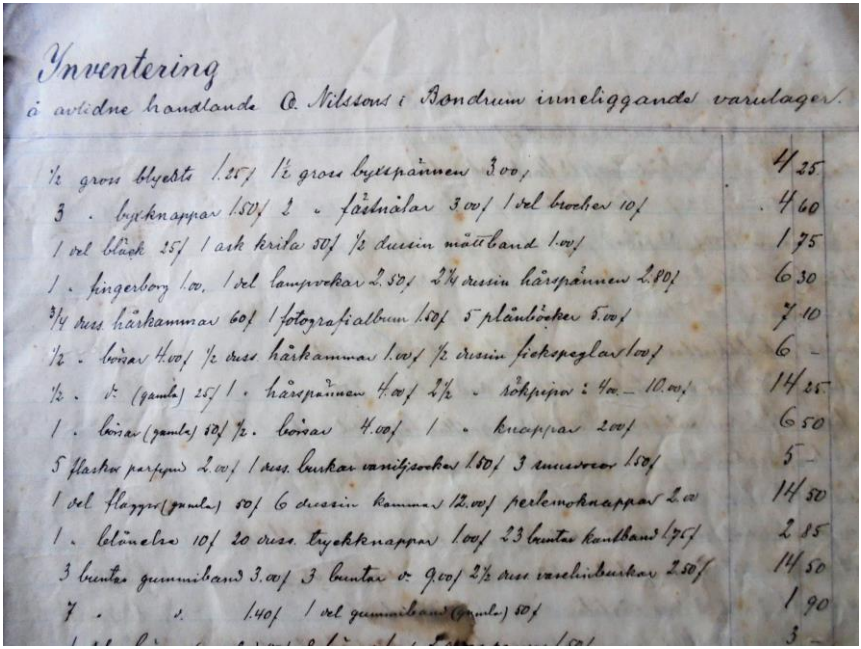

Inventering
å avlidne handlande O. Nilssons i Bondrum inneliggande varulager.

½ gross blyerts 1.25/ ½ gross byxepännen 3.00/	4/25
3 . bytknappar 1.50/ 2 . fastnålar 3.00/ 1 del brocher 10/	4 60
1 del blåck 25/ 1 ask krita 50/ ½ dussin mätband 1.00/	1 75
1 . fingerborg 1.00, 1 del lampvekar 2.50/ 2¾ dussin hårspännen 2.80/	6 30
¾ duss hårkammar 60/ 1 fotografialbum 1.50/ 5 plånböcker 5.00/	7 10
½ . borstar 4.00/ ½ duss hårkammar 1.00/ ½ dussin fickspeglar 1.00/	6 –
½ . d: (gamla) 25/ 1 . hårspännen 4.00/ 2½ . sökpipor à 4.00 – 10.00/	14/25
1 . borstar (gamla) 50/ ½ . borstar 4.00/ 1 . knappar 2.00/	6 50
5 flaskor parfym 2.00/ 1 duss. burkar vaniljsocker 1.50/ 3 snusdosor 1.50/	5 –
1 del flaggor (gamla) 50/ 6 dussin kammar 12.00/ perlemorknappar 2.00	14/50
1 . tolmelar 10/ 20 duss. bytesknappar 1.00/ 23 buntar kantband 1.75/	2 85
3 buntar gummiband 3.00/ 3 buntar d: 9.00/ 2½ duss vaselinburkar 2.50/	14/50
7 . d: 1.40/ 1 del gummiband (gamla) 50/	1 90
[illegible]	3 –

Utdrag ur inventering i Ola Nilssons affär 1913 i Bondrum. Det fanns en mängd olika varor och man kan undra om de låg på hyllorna i den ordning som listan anger. Senare ägare var sonen Karl Nilsson och sist sondottern Flora Nilsson.
(Original tillhör Christer Nilsson, barnbarnsbarn)

God Jul och Gott Nytt År

tillönskas av
styrelsen för Albo Härads Hembygdsförening

ISSN 2002-2875